

İSTANBUL MÜZELERİ: CUMHURİYET DÖNEMİ

HAYRULLAH CENGİZ*

Son yapılan arkeolojik kazı çalışmaları sayesinde kuruluş tarihi günümüzden 8.500 yıl öncesine kadar götürülen İstanbul, bütün zamanlarda sanat, kültür ve ilim merkezi olma özelliğiyle öne çıkmıştır. Bilindiği gibi, müzeler, insanlığın maddi ve maddi olmayan kültürel mirasını bünyesinde toplayan, muhafaza eden, sergileyen, inceleyen ve bedii zevki yükselten kurumlardır. İstanbul şehri, tarihî nitelikleriyle müze kurumları için bereketli topraklar gibidir.

İstanbul'da modern manada müzecilik XIX. asrın ortalarında Osmanlı Devleti döneminde başlamıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinde sayısı ve kalitesi giderek artmış, bu zengin toprakların vermiş olduğu imkânları kullananlar, başta eser niteliği ve ayrıcalığı olmak üzere, dünya müzecilik klasmanında hatırı sayılır bir yer edinmişlerdir.

Türkiye'de müzelerden sorumlu kurum, Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır. Bu bakanlığın sahip olduğu birçok müze ile beraber diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı müzelerle gerçek ve tüzel kişiler ile vakıfların kendi hizmet konuları veya amaçları doğrultusunda açılan müzeler de bulunmaktadır. Bunların içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait müzelerin haricindekiler, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın denetimindedir. Bakanlığın denetimi altında olan müzeler 2863 sayılı kanun ve buna bağlı çıkarılan *Özel Müzeler ve Denetimleri Hakkında Yönetmelik* hükümlerine tâbi olup "özel müze" statüsündedir. Bu yönetmeliğin hükümlerini yerine getirmeyen ve bakanlıkça denetlenmeyen ancak isimlerinde "müze" ibaresi olan müesseseler de vardır. Bu yazıda, Cumhuriyet dönemi İstanbul müzeleri sorumlu bakanlığın tasnifi doğrultusunda işlenecektir.

1- Topkapı Sarayı, Bâb-ı hümayun

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI'NA BAĞLI MÜZELER

Topkapı Sarayı Müzesi

Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra 3 Nisan 1924'te, Mustafa Kemal Paşa (Atatürk)'nin emriyle, II. Mahmud'dan önce zaman zaman, onun döneminde ise artık neredeyse tamamen terk edilen Topkapı Sarayı, müze hâline getirilmiştir. Saray, 1928 yılında Tahsin Öz'ün buraya atanması ile bir müze hüviyeti almaya başlamıştır.

Bugün, on binlerce tarihî eserin korunduğu bir uygarlıklar hazinesi dönüşen saray, Türkiye'de en çok ziyaret edilen müzelerin başında gelmektedir. Topkapı Sarayı XIX. asrın ilk çeyreğinden itibaren terk edilmeye başlansa bile, hiçbir vakit önemini yitirmeyen ve yitirmeyecek olan değerlere sahiptir. Bunların başında ise, bugün Kutsal Emanetler bölümünü oluşturan kıymet biçilemez eserler gelmektedir. Bu bölümünde; başta İslam Peygamberi Hz. Muhammed'e ait olmak üzere pek çok değerli kutsal emanetler saklanmaktadır. Ayrıca Osmanlı Devleti döneminde Mekke ve Medine'den getirilen eşyalar, yine bu bölümün eserleri içindedir. Topkapı Sarayı'nda en çok ziyaret edilen bu bölüm, Kutsal Emanetler'in İstanbul'a geldiği tarihten beri her zaman için ilgi noktası olmuştur. Bilhassa Osmanlı Devleti döneminde

* Ayasofya Müzesi Müdürlüğü

kutsal gün ve gecelerde burada yapılan dinî törenler ile devlet teşrifatında yer alan uygulamalar, önemini hep korumuştur.¹

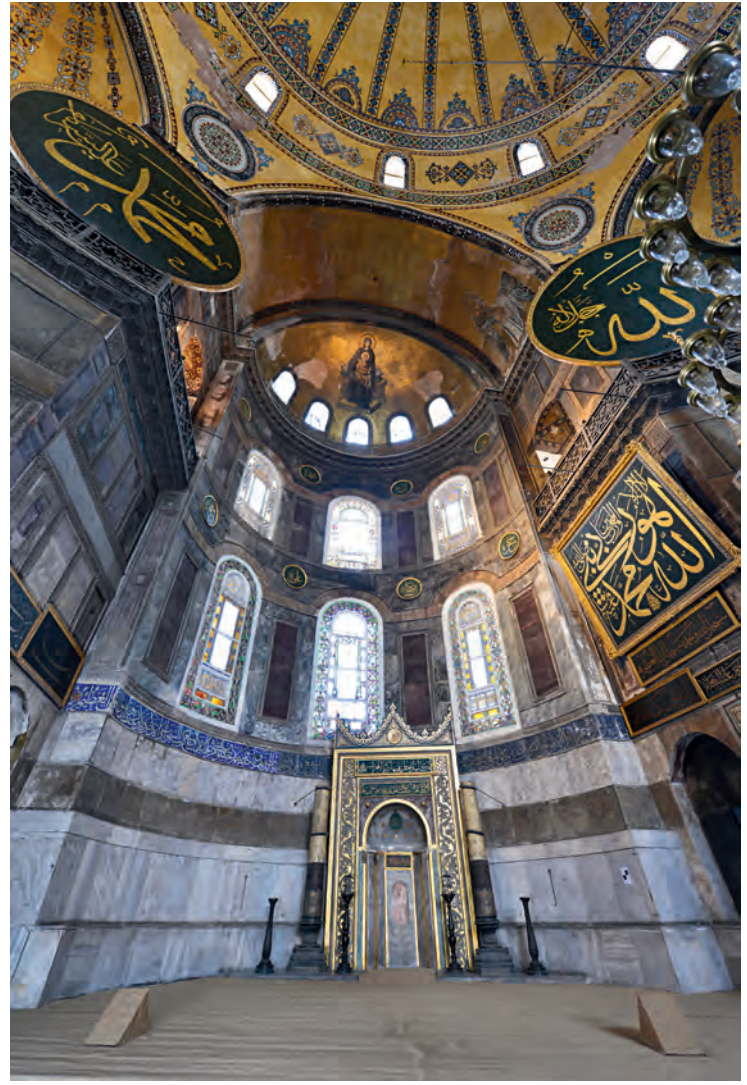
Müzenin bir diğer önemli bölümü 18.622'si yazma, geri kalanı nadir basma olan 21.438 adet eserin yer aldığı kütüphanesidir. Sarayın büyük öneme sahip bir başka bölümü ise arşividir. Harem kısmı ise kendine özgü bir çekim merkezidir. Osmanlı Devleti'nin yönetim ve idari kararlarının alındığı yer olan Divan-ı hümayun bölümü, başta Osmanlı sultanlarının kullandığı her türlü silah ve zırhlar ile Memlük, İran, Osmanlı ve bazı Avrupa devletlerine ait silahların sergilendiği Silahlar bölümü, ağırlıklı olarak Çin ve Japon porselenleri ile Türk mutfak eşyaları ve Avrupa kristalleri vb. yer aldığı Mutfaklar bölümü, birbirinden kıymetli mücevherattan oluşan Hazine bölümü ile Saatler, Arz Odası, Padişah Elbiseleri, Hazine, III. Ahmet Kütüphanesi, Bağdat ve Revan Köşkü gibi yirminin üzerindeki seksiyonu ile ziyaretçilerini zamanda bir yolculuğa çıkaran bu müze-saray, taşıdığı yüksek değerlerle dünyanın sayılı müzeleri arasında yer almaktadır. Bu itibarla yurt içinden ve dışından çok sayıda turist İstanbul'u ziyaret etme sebepleri arasındadır.

Ayasofya Müzesi

İstanbul'un dünya çapında bilinen diğer bir müzesi ise Ayasofya'dır. 4 Kasım 1934 tarihinde T.C. Bakanlar Kurulu kararı ile camiden müzeye dönüştürülmüştür. Ayasofya'yı aslında bir külliye olarak değerlendirmek gerekir. Osmanlı Devleti döneminde eklenen türbeleri, imarethanesi, minareleri, sıbyan mektebi, şadırvanı ile bugün ayakta olmayan medresesi bu yapının her şeyi ile yeni kimliğine vurulan birer mühür olmuştur. Ayasofya'daki figürlü mozaiklerin üzerinin açılması ise müze kararının alınmasından sonradır. Bugün mihrabın üstünde yer alan Hz. Meryem ve kucağındaki çocuk İsa figürlü mozaik ile hemen iki yanında Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin *İsm-i Azam* ve *İsm-i Nebi* hat levhaları karşısında Ayasofya'ya gelen yerli ve yabancı ziyaretçiler hayretlerini gizleyemez.

Yaklaşık 1.500 yaşında olan Ayasofya, tarihî serüveni, mimari ayrıcalığı, mabet kimliği, efsaneleri, milletlerin attığı kutsallığı, figürlü ve figürsüz mozaikleri, Osmanlı Devleti döneminde yapılan eklemeleri, iç tezyinat ve dünyanın en büyük hat levhaları ile yerli ve yabancı ziyaretçilerin yoğun ilgisini çekmektedir.

¹ Bu konudaki son iki çalışma için bkz. Hilmi Aydın, *Hırka-i Saadet Dairesi ve Mukaddes Emanetler*, İstanbul 2004; Sevgi Ağca, *Hırka-i Saadet Teşkilatı, Törenleri ve Kutsal Emanetleriyle Hırka-i Saadet Dairesi*, İstanbul 2013.

2- Ayasofya

Ayasofya Müzesi Müdürlüğü'ne yine çok kıymetli anıt eserler olan Kariye ve Fethiye ile Büyük Saray Mozaikleri müzeleri bağlıdır.

Kariye Müzesi

Fatih-Edirnekapı yakınlarından bulunan müze, ismini eski Yunanca kent dışı (kırsal alan) anlamındaki *Khora* sözcüğünün Türkçeleşmesinden almıştır. İlk ana yapısının VI. asırda inşa edildiği bilinmektedir. XI. asrın ilk çeyreğinden XII. asrın son çeyreğine kadar önemli dinî merasimlerde saray şapeli olarak kullanılmıştır. Yapıya XIV. asra kadar yeni eklemeler ve süslemeler yapılmaya devam edilmiştir. Bilhassa XIV. asır mozaik ve fresklerindeki derinlik, figürlerin hareket ve plastik değerlerinin verilmesi sanat tarihçileri tarafından oldukça başarılı bulunmaktadır.

1511 yılına kadar kilise, bu tarihten 1945 yılına kadar da cami olarak kullanılan yapı, son zikredilen seneden sonra müzeye çevrilmiştir. 1948-

1958 yılları arasında Amerikan Bizans Enstitüsü'nün restorasyonu ile ortaya çıkarılan mozaik ve fresklerde Hz. İsa ve Hz. Meryem'in hayatı kronolojik olarak anlatılmaktadır. Doğu Roma sanatının son altın çağını görkemli şekilde yansıtan Kariye Müzesi'nin mozaik ve freskleri, buranın ziyaret edilmesinin temel sebepleri arasındadır.

Fethiye Müzesi

Fatih'in Çarşamba semtindedir. XIII. asırda kendisinden önceki kilisenin kalıntıları üzerine inşa edilen, Pammakaristos Manastırı'nın kilisesidir. Ortodoks Patrikliği 1455'ten itibaren burada hizmet vermiştir. Sultan III. Murad döneminde (1574-1595) Azerbaycan ve Gürcistan'ın fethedilmesi anısına bu yapı, camiye çevrilerek Fethiye Camii ismini almıştır (1586).

Günümüzde esas kilisenin bulunduğu alan hâlen cami olarak hizmet verirken, ek kilise kısmı müze olarak kullanılmaktadır. Müze kısmındaki kubbe ve duvarlar XIV. asrın harikulade mozaikleri ile süslü olup son dönem Doğu Roma resim sanatı üslubu ile ön plana çıkmakta, bilhassa Şeria Nehri'nde vaftiz edilen Hz. İsa tasvirli mozaik ilgi çekmektedir.

1938-1940 yılları arasında onarılan anıt eser bu tarihten sonra müze statüsüne getirilmiş ve Ayasofya Müzesi Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. İçindeki bütün mozaik ve freskler Amerikan Bizans Enstitüsü tarafından ortaya çıkarılmıştır. Sonraki yıllarda da restorasyonu aralıklarla devam eden Fethiye Müzesi, 2006 yılından itibaren ziyaretçilere açılmıştır.

Büyük Saray Mozaikler Müzesi

Sultanahmet Camii'nin külliyesinde Arastapazarı içerisinde yer almaktadır. Doğu Roma dönemine ait Büyük Saray'ın revaklı avlusunun kuzeydoğu bölümünde kısmen sağlam kalmış mozaik döşemeyi içine alacak şekilde oluşturulmuştur.

MS 450-550 yılları arasına tarihlenen bu müzedeki sergilenen mozaiklerin konuları, günlük hayattan, doğadan ve mitolojiden alınmış olup, mozaiklerde dinî içerikli konu ve tasvirlerle rastlanılmamıştır. İlk kez 3 Aralık 1953'te İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne bağlı olarak açılmış, 1979 yılında Ayasofya Müzesi'ne bağlanmıştır. Daha sonra Arastaçarşısı'nın yeniden onarılması üzerine teşhir tanzimi de yapılarak 25 Ağustos 1987 tarihinde ziyarete açılmıştır. İstanbul'da bulunan tek mozaik müzesi olması kendisine bir ayrıcalık kazandırmaktadır.

Yıldız Sarayı Müzesi

Osmanlı Hanedanı'na ait gayrimenkullerin kamulaştırılmasından sonra, bazı saray ve köşkler TBMM'ye bağlanmakla beraber, Yıldız Sarayı'nın esas unsurları 1925-1978 yılları arasında TSK'nın Harp Akademileri'ne tahsis edilmiştir. 1978'de Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsis edilen saray 8 Nisan 1994 tarihinde müze olarak hizmete girmiştir. Yıldız Sarayı denilince akla II. Abdülhamid Han (1876-1909) geldiğinden, müze teşhirinde yer alan birçok eser onun şahsına, ailesine veya dönemine aittir. Bunların arasında en dikkati çeken ise sultanın marangoz aletleridir.

Yıldız Sarayı, Dolmabahçe ve Beylerbeyi saraylarının aksine Topkapı Sarayı gibi ayrı ayrı birimlerden meydana gelmiştir. Yerleşim tarzı eski Türk tipini çağrıştırmaktaysa da, binalar ağırlıklı olarak Avrupa tarzı yapılar. Müzede Osmanlı'dan günümüze kalan tek Saray Tiyatrosu mevcuttur. Tiyatronun yanındaki Gedikli Cariyeler Dairesi ise Sahne Sanatları Müzesi olarak tanzim edilmiştir. Burada, geleneksel ve Batı etkisinde olmak üzere iki ayrı şekilde gelişen Türk tiyatrosu tarihine ait etnografik malzeme, arşiv değeri taşıyan belgeler ile bazı önemli sanatçılara ait kişisel eşyalar teşhir edilmektedir.

Galata Mevlevîhanesi Müzesi

İstanbul'un ilk melevîhanesi olup 1491'de tekke olarak inşa edilmiştir. 1925'te dergâhların kapatılmasından bu müessese de etkilenmiş, 27 Aralık 1975 yılında ise Divan Edebiyatı Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. 30 Eylül 2007 tarihinde bugünkü ismini almış, 2009-2011 yıllarındaki restorasyon çalışmasından sonra teşhir tanzim projesi hazırlanarak müze olarak yeniden açılmıştır. Bu proje ile Mevlevîhane ve Mevlevî kültürünün en çarpıcı ve başarılı bir örneği sunulmuştur. Tarikat Odası, Matbah, İstanbul Mevlevîliği, Mesnevî, İbadet ve Zikir, Tekke Musikisi, Mıtırıp Mahfeli gibi 20 ayrı odada tema ağırlıklı bir sergileme yapılmaktadır.

Mevlevîhane olarak da otantik unsurlarını koruyan tek yapı olup, bugün müze olarak kullanımının yanında, semahanesinde düzenli olarak Mevlevî ayinleri de icra edilmektedir.

İstanbul Türbeler Müze Müdürlüğü

1925 yılında tekke ve zaviyelerle beraber türbeler de kapatılmıştır. 1950 yılında tekrar yavaş yavaş açılmaya başlanmış, bu arada İstanbul'da bulunan "kıymeti haiz" türbeler müze statüsünü almıştır. Türbeler İstanbul'daki farklı devlet müzelerine sırayla bağlandıktan sonra en son 1978 yılında müstakil olarak bir Müze Müdürlüğü'ne

dönüştürülmüştür. Merkezi Sultan Ahmet Türbesi müstemilatında olan bu Müze Müdürlüğü'ne bağlı 117 türbe mevcuttur. İstanbul'da medfun olan bütün Osmanlı padişahları, valide sultanlar, birçok Osmanlı Hanedanı mensupları ile bazı şeyhülislam, sadrazam, kaptanıderya vb. devlet ileri gelenleri ile beraber İstanbul'da defnedilen bir kısım sahabe ve yine İstanbul'un bazı önemli manevi önderlerinin türbeleri, bu müzeye bağlıdır.

Türklerin geçmişine olan bağlılığı ve onları hayır ile yâd etme inanç ve düşüncesi, mezarlar ve türbeler üzerinde bir kültür oluşturmuştur. Bunun en yakın tanıklığını işte bu müze şahit olmaktadır.²

Eyüp'te bulunan Hz. Halid bin Zeyd Ebu Eyyüb el-Ensarî Türbesi bu müzenin en çok ziyaret edilen türbesidir. Ondan sonra sırasıyla Üsküdar ilçesinde bulunan Aziz Mahmut Hüdayî ile Fatih ilçesinde bulunan Fatih Sultan Mehmet türbeleri gelmektedir.

Bu müzenin temel amacı, kendisine bağlı bulunan türbelerin bakım ve onarımını yapıp onları ziyaretçiye açık hâlde bulundurmaktır. Müzeye bağlı olan türbelerin geneli Osmanlı Devleti'nin başmimarları tarafından inşa edildiği gibi, tezyinatı ve süslemesinde dönemlerinin en usta kişileri çalışmış, teberrüken hediye edilen birçok tarihî malzeme ise yine en iyi ustaların elinden çıkmıştır. Müzenin bugünkü en büyük meselesi ise elindeki bu kadar kıymetli eserleri teşhir edecek bir mekânının olmamasıdır.

İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi

Bu müze, konusu itibarıyla Türk ve İslam âleminde bir ilktir. 24 Mayıs 2008'de Gülhane Parkı'nda faaliyete geçen müze, IX-XVI. asırlar arasındaki Müslüman bilginler tarafından icat edilmiş eserlerin detaylarına sadık kalınarak çeşitli bilim ve teknoloji aletleri veya bunların küçük modelleri gibi imitasyon eserler ile çeşitli gökbilim rasathane maketlerinden meydana gelmektedir. Bilim tarihinin değişik disiplinlerdeki inkişaf ve tekâmülünü kapsamlı bir biçimde takip etme imkânı da sunan bu müze, dünya çapında bir yeniliği arz etme iddiasındadır. Müze sistematik bir sergilemeyle, astronomi, coğrafya, gemicilik, zaman ölçümü, geometri, optik, tıp, kimya, mineraloji, fizik, teknik, mimari ve harp tekniği seksiyonlarından meydana gelmektedir.

Müze öncelikli olarak her yaş grubundan öğrenciye hitap etmeyi amaçlamıştır. Müzedeki materyal hakkında en açıklayıcı bilgiler ise yine müzenin fikir mimarı Prof.

² İstanbul'da bulunan türbeler hakkında geniş bir çalışma için bkz. Serhat Teksarı, *İstanbul Türbeleri*, İstanbul, ts.

3- II. Abdülhamid'e Japon imparatorunun hediye ettiği marangoz takımı (Yıldız Sarayı Müzesi)

4- Galata Mevlevihanesi girişindeki II. Mahmud devrine ait kitabe

Dr. Fuat Sezgin'in kaleminden çıkan 5 ciltlik katalogunda yer almaktadır.³

İstanbul Hisarlar Müzesi

1452 yılında inşa edilen Rumelihisarı, 1953-1958 yılları arasında dönemin cumhurbaşkanının girişimleriyle restore edilmiş ve müze olarak düzenlenerek 29 Mayıs 1958'de hizmete açılmıştır. Duyulan ihtiyaca istinaden 1968 yılında Hisarlar Müzesi Müdürlüğü kurularak Anadoluhisarı ile Yedikulehisarı bu müdürlüğe bağlanmıştır. Yedikulehisarı, özel bir firmaya 2004 yılında tahsis edilmiş olup yeniden Müze Müdürlüğü'ne iadesi ile ilgili hukuki süreç devam etmektedir (2014). Anadoluhisarı ise sadece bir anıt eser olarak ziyaret edilmektedir. Rumelihisar'ının açık teşhirinde

³ Fuat Sezgin, *İslâm'da Bilim ve Teknik*, V c., İstanbul 2008.

5- Beylerbeyi Sarayı

XVII-XIX. asırlara tarihlenen 22 top ve top gülleleri sergilenmektedir. Ayrıca Türklerin İstanbul'u kuşatması esnasında Haliç'i kapatan meşhur zincirin bir parçası da teşhir edilmektedir.

TBMM Başkanlığı Millî Saraylara Bağlı Müzeler

Cumhuriyet'in ilanından dört ay sonra, 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 431 sayılı yasa ile hilafet kaldırılmış, Osmanlı Hanedanı'na ait saraylar ve her türlü emlakı ile mefruşatı bu yasa uyarınca kamulaştırılmıştır. 1925 yılı Ocak ayında ise Bakanlar Kurulu kararı ile de Dolmabahçe ve Beylerbeyi sarayları Millî Saraylar adı altında korunmak üzere Millî Saraylar Müdürlüğü ismiyle kurulan birime bağlanmış ve 1984 yılında saray, kasır ve köşklerin müze-saray olarak açılmasına karar verilmiştir.

2011 senesinde Millî Saraylar Daire Başkanlığı yeni

bir yapılanmaya gitmiştir. TBMM Başkanlığı'nın dört genel sekreter yardımcısından biri "Millî Saraylar genel sekreter yardımcısı" unvanını almıştır. Bu birim; bünyesindeki saray, köşk, kasır, müze ve tarihî fabrikaların, uluslararası müzecilik ve konservasyon standartlarına uygun olarak idaresi, bakımı, onarımı, restorasyonu ve müze olarak işletilmesi ile görevlendirilmiştir.

Buna göre iki saray, üç köşk, beş kasır, üç müze ve iki fabrika bu birime bağlanmıştır.

Dolmabahçe Sarayı

Sultan Abdülmecid tarafından inşa ettirilerek 1856 yılında kullanıma açılmıştır. Görkemli bir yapı olan saray ve mefruşatı için hiçbir masraftan kaçınılmadığı bilinmektedir. Avrupa mimarisi ve yaşam tarzından büyük oranda etkilenmişti. Dolmabahçe Sarayı 1856-1922 yılları arasında altı Osmanlı padişahı ile son İslam Halifesi Abdülmecid Efendi'ye ev sahipliği

yapmıştır. Abdülmecid Efendi'nin kütüphanesi hâlâ burada bulunmaktadır. 1927-1949 yılları arasında cumhurbaşkanlığı makamı olarak da kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk 1927-1938 yılları arasında İstanbul'daki çalışmalarını bu sarayda sürdürmüş ve 10 Kasım 1938'de vefat etmiştir. Dolmabahçe Sarayı 1984 yılından itibaren müze-saray olarak hizmet vermeye başlamıştır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte önemli bir mevki edinen saray, son yüz yıla damgasını vurmuştur. Osmanlı yaşam tarzının nasıl Avrupalılaştığının ve bunun hangi makyasta ve düzeyde olduğunun en büyük göstergesi olan bu saray, aynı zamanda Cumhuriyet'in ilk cumhurbaşkanını misafir etmesi açısından da yeni bir misyon ve yeni hatıralar üstlenmiştir.

Sarayın duvar ve tavanları dönemin Avrupalı sanatkarlarının resimleri ve altın süslemeler ile dekore edilmiştir. Birçok önemli oda ve salonda her şeyi aynı renk tonlarına sahip dekor ve eşyalar kullanılmıştır. Bütün zemin birbirinden farklı sitilli ahşap döşeme ile kaplanmıştır. İpek ve yün halılarda genel tercih Hereke üzerine olmuştur. Uzak Doğu ve Avrupa devletlerinden satın alınan veya hediye edilen dekoratif materyaller sarayın iç dekorasyonunda önemli bir yer tutmaktadır. Birçok odada muhteşem kristal avizeler, şamdanlar ve şömineler bulunmaktadır.

Muayede Salonu'nun büyüklüğü ve eşsizliği ile ortasında asılı olan 4,5 tonluk devasa avize sarayın birçok önemli unsuru içinde belki de en ilgi çekicisidir.

Beylerbeyi Sarayı

Osmanlı padişahları için sayfiye mekânı ve yabancı devlet başkanlarının ağırlandığı bir devlet konukevi olarak 1865'te hizmete girmiştir. İlk önemli konuğu Fransa İmparatoriçesi Eugénie'dir. İmparatoriçenin bu ziyareti Sultan Abdülaziz'in Fransa gezisine iade maksatlıdır. Saray Sultan Abdülaziz döneminde Avusturya-Macaristan İmparatoru Joseph ile Prusya Veliht Prensi Frédéric Guillaume Nicola Charles, İtalya veliahdı ile İran Şahı Nasıreddin gibi yabancı devlet adamlarına ev sahipliği yapmıştır. Bu misafirperverliğini Cumhuriyet Türkiye'sinde de göstererek yine İran Şahı Pehlevî'yi ağırlamıştır (1934). Sultan II. Abdülhamid'in vefatına kadar (10 Şubat 1918) son altı senesini geçirdiği zorunlu

ikametgâh mekânı yine bu saray olmuştur. 1936 yılı Balkan Oyunları Festivali de bu sarayda düzenlenmiş ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk de sarayda kalmıştır.

Sarayın dekorasyonunun büyük bölümü değişmeden kalmıştır. Parkeli, Halatlı, Marketörili odalar ile Havuzlu ve Mavi salonlar dekorasyon açısından kendilerini muhafaza etmişken, II. Abdülhamid'in burada kaldığı senelerde bazı bölümlerde değişikliklere gidilmiştir. Hereke kumaş ve halılar bu müzede de dikkati çeken unsurlar arasındadır.

Beylerbeyi Sarayı, dönemin özgün bir sarayı olarak "Boğaz kültürü" içinde yerini almıştır.

Yıldız Şale Köşkü

Yıldız Sarayı'nın bir parçasıdır. XIX. asır Osmanlı mimarlığının en ilgi çekici yapılarından biridir. Bugünkü köşk üç ayrı dönemde inşa edilmiştir. Son iki bölümün yapılma gayesi Alman İmparatoru II. Wilhelm'in konaklaması içindir. Bu itibarla yapı daha çok devlet konukevi niteliği taşımıştır. Tören salonunun zeminini duvardan duvara kaplayan 406 m²'lik tek parça Hereke halısı, yapının en dikkat çekici mefruşatıdır. Bu salonda Sultan II. Abdülhamid döneminde muayede törenlerinin yapıldığı bilinmektedir. Osmanlı beğenisini yansıtan yemek salonu dışında, köşkün tefrişinde Avrupa tarzı hâkimdir. Köşkün içinde İsveç yapımı büyük boyutlu çini sobalar, Şale'nin dekorasyonunda dikkat çeken unsurlardan bir diğeridir.

Kendine özgü salonlarıyla tanınmış olan Şale Köşkü, Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul Belediyesi tarafından İtalyan bir işletmeciye kumarhane olarak kiralanmıştır. M. Kemal Atatürk'ün talimatıyla 1930 yılında TBMM Başkanlığı'na devredilmiştir. Suudi Kralı Faysal'dan Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ye kadar devlet başkanlarını ağırlayan Şale Köşkü, bir dönem devlet konukevi olarak kullanılmaya devam etmiştir. 1984 yılından beri müze-köşk olarak kullanılmaktadır.

Aynalıkavak Kasrı

Doğu Roma döneminde imparatorlara ait bir dinlenme yeri olan bu mekân, birçok Osmanlı padişahının dikkatini çekmiş ve XVII. asır itibarıyla Aynalıkavak Sarayı olarak isimlendirilmiştir. Sultan III. Selim döneminde (1789-1807) büyük bir onarım görerek yeniden düzenlenmiş ve bugünkü görünümünü

6- Şale Köşkü

kazanmıştır. TBMM Başkanlığı'na bağlı en eski yapı olma hususiyetini taşımakla beraber, geleneksel mimarisi ve dekorasyon özellikleriyle son derece ayrıcalıklı bir yeri vardır.

Uzun bir dönem kapalı kalan kasır restorasyon ve teftiş çalışmaları tamamlanarak 5 Kasım 2010 tarihinde yeniden ziyarete açılmıştır.

Mekânın bir bölümü, Sultan III. Selim'in sanatkâr ve musikişinas kişiliğine uygun olarak, II. Abdülhamid'in torunu merhume Gevheri Osmanoğlu'na ait musiki alet ve koleksiyonları ile başlayan, başka şahsiyetlerin aynı muhtevalı bağışlarının yer aldığı Musiki Müzesi'ne dönüştürülmüştür.

Florya Atatürk Deniz Köşkü

Mustafa Kemal Atatürk için, 1935 yılında İstanbul Belediyesi tarafından açılan bir proje yarışması sonucunda aynı yıl inşa edilen köşktür. Atatürk'ün ölümünden sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti Cumhurbaşkanlığı'nın yazlık konutu olarak

kullanılmıştır. 1988 yılında Millî Saraylar'a devredilen konut, bugün Atatürk Müzesi hâline getirilmiştir. 1936'da İngiltere tahtından feragat eden VIII. Edward'ı ağırlayan köşk, Atatürk tarafından da kısa bir dönem kullanılmıştır.

Maslak Kasırları

Levent ve Ayazağa semtlerini birbirine bağlayan ana yolun sağında kalmaktadır. XIX. asır sonları ahşap Osmanlı konut mimarlığı ve süslemeciliğin seçkin örnekleri olan kasırlar, II. Abdülhamid'in şehzadelikten tahta geçişine kadar ikamet ettiği mekân olması bakımından da önemlidir.

Ayrıca kasrın, Boğaziçi'nin Karadeniz'i çok iyi görebilen bir konumunda olması, çevresinin yeşil bir örtüye sahip bulunması, limonluğunda şehrin en yaşlı örneklerinden olan kamelyalarının mevcudiyeti, müze olmanın yanında ziyaretçilerinin oturup dinlenebileceği bir mekân olarak da kullanılmasını sağlamaktadır.

Ihlamur Kasırları

Beşiktaş ilçesinde Yıldız ve Nişantaşı arasındadır. Sultan Abdülmecid döneminde 1849-1855 yılları arasında inşa edilmiştir. Yapıda Osmanlı sanatının XIX. asırda tercih edilen Batı dekorasyon telakkisine uygun bir süsleme anlayışı tatbik edilmiştir. Batı'nın çeşitli tarz ve teknikteki mobilyaları ve döşeme unsurlarıyla belirli bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Kasrın Merasim Köşkü bir müze-kasır olarak ziyarete açık tutulurken, Maiyet Köşkü ise kışlık kafeterya olarak düzenlenmiştir.

Küçüksu Kasrı

Boğaziçi'nde, Küçüksu ile Göksu derelerinin arasında yer almaktadır. Sultan Abdülmecid tarafından var olan ahşap yapı yıktırılarak bugünkü kasır inşa edilmiştir. Bu padişah dönemi, bilhassa saray ve kasır mimarlığında Batılı biçimlerin tercih edildiği yıllardır. Genellikle dinlenme ve av amaçlı olarak kullanılmak için yapılmıştır. Oda ve salonlar kıymetli sanat eserleriyle döşenmiş, Avrupa'dan getirilen mobilyalara yer verilmiştir. Her bir odasında ayrı süslemeli ve ince işçilikli parkeleri, birbirinden farklı renk ve biçimde İtalyan mermerleriyle yapılmış şömineleri ile bir şömine müzesini andıran kasır, halı ve tablolarıyla bir sanat müzesini çağrıştırmaktadır.

Cumhuriyet döneminde bir süre devlet konukevi olarak kullanılmıştır. Bir süre restorasyon geçiren kasır, 1996 yılında müze-kasır olarak tekrar ziyarete açılmıştır.

Beykoz Kasrı

Mecidiye Kasrı diye de anılır, Beykoz Yalıköy semtindedir. Dönemin padişahı Sultan Abdülmecid için Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa ve oğulları tarafından yaptırılmıştır. Bu dönemdeki sarayda, kasırda, köşkte vb. görüldüğü gibi, Batı tarzı mimari üslup hâkimdir. İlk yıllarında sultan tarafından biniş kasrı olarak, sonraki yıllarda yabancı devlet ileri gelenlerinin ve elçilerin kabulünde kullanılmıştır. Muhtemelen şehrin merkezinden uzakta yer almasından ve temiz havalı bir yerde bulunmasından Osmanlı Devleti döneminde kamu hizmetinde kullanılmaya başlanmış, buradan Yetimler Yurdu olarak bir dönem istifade edilmiştir. Cumhuriyet yıllarında hastane ve prevantoryum⁴ olarak hizmet

⁴ Vücutlarına verem mikrobu girmesine rağmen henüz hastalığa yakalanmamış zayıf kimselerin, vereme yakalanmasını önlemek amacıyla bakıldıkları sağlık kurumu.

vermiş ve bu tarihlerde iç yapısında değişiklikler gerçekleştirilmiştir. 1997 yılında TBMM Başkanlığı'na tahsis edilmiştir. 70 dönümlük bahçesiyle beraber bilhassa yaz aylarında ziyaretçilerin uğrak yerleri arasındadır.

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NE BAĞLI MÜZE

Hava Kuvvetleri Müzesi

Yeşilköy'de faaliyetini sürdüren Hava Kuvvetleri Müzesi ilk olarak İzmir Cumaovası'nda 1971 yılında kurulmuştur. Ancak müzenin yerleşim yerlerinden uzak olması ve ulaşım zorluğu, Cumaovası pistinin onarımı, meydanın eğitim uçuşları için geliştirilmesi ve sivil hava trafiği için de bu meydana faydalanılması kararı, müze için yeni bir arayışı gerekli kılmıştır. Bundan dolayı bugünkü yer bulunmuş ve inşasına 1977 yılında başlanan müze, 1983'te tamamlanmış, teşhir-tanzim uygulaması yapılarak 1985'te ziyarete açılmıştır. Açık ve kapalı alan olmak üzere geniş bir sahada hizmet veren müze, uçaklar, helikopterler, uçaksavarlar, füzeler, silahlar, kıyafetler ve hava şehitleri gibi seksiyonlara sahip olup, Türk Hava Kuvvetleri'nin başlangıcından günümüze kadar geçirmiş olduğu her türlü safha, başarılı bir teşhir tanzim ile sergilenmektedir. Müze, kendi alanında çok büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NE AİT MÜZELER

Bu makalenin yazıldığı tarihlerde (2013), İstanbul'da Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı İstanbul İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi, Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları Müzesi uzun süredir kapalı olduğundan, bu müzeleri çalışmada değerlendirmek mümkün olmamıştır.

Halı Müzesi

Sultanahmet Camii Hünkâr Kasrı'nda 1979 yılında ziyarete açılan müze, çok zengin bir koleksiyona sahipti. En erken tarihli halı XIV. asır Anadolu Türk Beylikleri dönemine aitti. Sergilenen halılar arasında, XV. asır Erken Osmanlı dönemi halıları, XVI ve XVII. asır klasik devir halıları (Uşak, Bergama, Konya ve Kula halıları), XVIII. asır Kazak halısı, XVI. asır İran, Kafkas, Türkmen halıları, XIX. asır Yağcıbedir seccadeleri bulunmakta idi. Ancak Hünkâr Kasrı'nın restorasyona girmesi sebebiyle uzun süre bu müze kapalı kalmış ve nihayet 15 Kasım 2013 tarihinde

7- Halı Müzesi

Ayasofya I. Mahmut İmarethanesi'nin halı müzesine dönüştürülmesiyle yeniden hizmete girmiştir.

Koleksiyonunda 394 tarihî halı, 412 etütlük halı olmak üzere 806 eser bulunduran müze, en nadide eserlerinden seçtiği 46 halı ve seccadeyi, kronolojik sırayla desen gruplarına uygun olarak 3 galeride sergilemektedir. Birinci galeride; Anadolu Selçuklu, Beylikler dönemi ve sonrasında dokunan Anadolu halıları, ikinci galeride; Osmanlı dönemine ait Orta ve Doğu Anadolu halıları ve seccadeleri, üçüncü galeride ise Uşak yöresine ait büyük boyutlu halı örnekleri ile saf halı seccadelerine yer vermektedir.

Akaretler Mustafa Kemal Müzesi

Mayıs 2011 tarihinde hizmete girmiştir. Beşiktaş Akaretler'de yer alan ve Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım, kız kardeşi Makbule Hanım ve manevi oğlu Abdürrahim Tuncak'ın 1912-1919 yılları arasında kaldığı evin müzeye çevrilmesiyle meydana gelmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'na başlamadan evvel bilhassa bu evde geçen dönemlerindeki hayatını anlatır temalar işlenmiştir.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ BAŞKANLIĞI'NA AİT MÜZELER

Atatürk Müzesi

Şişli'de Halaskargazi Caddesi üzerindedir. M. Kemal Atatürk'ün Millî Mücadele çalışmaları sırasında kiracı olarak kaldığı ev (Aralık 1918-16 Mayıs 1919) 1942'den beri müze olarak kullanılmaktadır. M. Kemal Paşa Anadolu'ya geçip Millî Mücadeleyi başlatmadan evvel, burada sivil ve asker arkadaşlarıyla önemli toplantılar yaptı. Müze koleksiyonunun önemli bölümü; Atatürk'ün doğumundan vefatına kadar geçen hayatı ile alakalı fotoğraflar, giysiler, kullandığı eşyalar, Atatürk ve inkılapları ilgili belgelerden oluşmaktadır. Ayrıca tanınmış ressamlardan İbrahim Çallı gibi şahsiyetlerin Millî Mücadele ve Atatürk ile ilgili yağlı ve sulu boya resimler vardır.

Aşiyân Müzesi

Tevfik Fikret'in, planını kendisinin çizmiş olduğu bilinen, 1906-1915 yılları arasında Bebek'te yaşadığı ev, 1945 yılında önce Edebiyat-ı Cedide Müzesi, 1961 senesinden beri de Aşiyân Müzesi adıyla hizmet vermektedir. Burada

şairin şahsi eşyaları sergilenmektedir. Aynı zamanda Abdülhak Hamid ve bazı Edebiyat-ı Cedide şair ve yazarlarının özel eşya ve fotoğraflarının bulunduğu müze, başta edebiyatseverler olmak üzere meraklıların ilgisini çekmektedir.

İBB Şehir Müzesi

İlk olarak 1939 yılında Beyazıt Belediye Kütüphanesi'nde kurulan müze, 1945 senesinde Saraçhane'deki Gazanfer Ağa Medresesi'ne taşınarak Belediye Müzesi olmuştur. 1988 yılında Şehir Müzesi adıyla Yıldız Sarayı içine taşınan müze, koleksiyonunda genellikle XVIII ve XIX. asırlara tarihlendirilen etnografik ve tarihî nitelikteki eserleri bulundurmaktadır. Osmanlı İstanbul'unun sosyal yaşamını yansıtan bu eserler, o dönem hakkında kısa da olsa fikir vermektedir.

Müze de aynı zamanda Şevket Dağ, Şerif Ferid, Civanşan, Sami Boyar, Prieur Bardin, İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Bedri Rahmi Eyüpoğlu gibi önemli ressamların çok kıymetli resim tabloları bulunmaktadır. Ayrıca meşhur hattatlardan Mustafa İzzet, Sami Efendi, Hamit Aytaç, İsmail Hakkı Altunbezer, Şefik Mahmud Celaledin Efendi ve Sultan Abdülmecid gibi hattatların da hat levhaları mevcuttur.

Yerebatan Sarnıcı Müzesi

Doğu Roma İmparatoru I. Iustinianos tarafından VI. asırda, şehrin su ihtiyacını karşılamak için yaptırılmıştır. 1940 yılında Büyükşehir Belediyesi sarnıcın üst kısmındaki yapıları istimlak etmiştir. 1985-1894 yılları arasında kapsamlı bir onarıma tâbi tutularak halkın ziyaretine açılmıştır.

Restorasyon sırasında İlk Çağ'a ait iki adet Medusa başlık bulunmuştur. Bunlardan bir tanesi gezi güzergâhının sonundadır. Dünyada bilinen dört tane Medusa başlarının iki tanesi bu müzededir.

Sarnıç, aynalı sazan balıklarının yüzdüğü ve turistlerin dilekleri için para attıkları mistik ve nostaljik bir mekân görünümünü sergilemektedir. Bununla beraber son zamanlarda içinde düzenlenen konser ve farklı sanat gösterilerine de sahne olmaktadır.

İtfaiye Müzesi

Türk itfaiye tarihine ışık tutmak amacıyla meydana getirilen müze 1992 yılında Fatih Belediye Başkanlığı'nın eski binasının hemen yanında hizmete girmiştir. Müzenin ismi 1998 yılında "Kont Szechenyi İtfaiye Müzesi" olarak değiştirilmiştir. Kont, 1871 senesinde İstanbul'da meydana gelen büyük bir yangından sonra,

İtfaiye teşkilatında yeni bir yapılanma için Osmanlı Devleti'ne davet edilmiştir. İtfaiye teşkilatındaki katkılarında dolayı müzeye bu şahsın isminin verilmesi bir kadirşinaslık örneği olmakla beraber, adı geçen kont aynı zamanda Osmanlı Devleti zamanında "paşa" unvanı verilmesi sebebiyle, bizce müze adında kont yerine paşa unvanının kullanılması daha doğru olurdu.

2008 sonlarında tadilat nedeniyle kapanan müze, yer değişikliği yaparak, Beşiktaş Çitlenbik Sokak'a taşınmış ve 2013 Mayıs'ında yeniden ziyarete açılmıştır.

Müze 300 yıllık bir geçmişe sahip Osmanlı dönemi yangın söndürme teşkilatı olan tulumbacılar tarafından oluşturulan kronolojik bir anlatıma sahiptir. Mahalle ve askerî tulumbalar, hidroforlu tulumba, ilk motorlu pompa, atlı tulumba arabası, bez sarnıç, merdivenler, itfaiye fenerleri, teneke ibrikler, can kurtarma ipleri, maske filtresi, çardaklı tulumbalar ile tulumbacı ve itfaiyeci giysileri bu müzenin eserleri arasındadır. 1.000 yakın esere sahip olan müze, İstanbul'da ve ülke de tek olmanın ayrıcalığına sahiptir.

Miniatürk Müzesi

Haliç Söğütözü'dedir. Türkiye'nin ilk minyatür parkı olan Miniatürk, 2003 tarihinde açılmıştır. Türkiye ve Osmanlı coğrafyasından seçilmiş mimari eserlerin maketlerinin yer aldığı müze, ait oldukları medeniyet ve kültürlerin sanatını, teknolojisini, yorumunu gözler önüne sermektedir. Müze, gerek Türk-İslam mimari ve sanat anlayış ve uygulamalarının gelişimi, gerekse Anadolu topraklarında var olmuş devlet ve topluluklarının en önemli maddi varlıklarının izleri ve onların kendi aralarındaki farklılık ve benzerlikleri ile tarih içindeki gelişimlerinin hepsini kapsamaya çalışmıştır.

Panorama 1453 Tarih Müzesi

2009 yılında açılan müze, Türkiye'deki ilk panoramik müzedir. Panoramik resim ise 360 derecelik açıyla dünya panoramik müzeciliğinde bir ilktir. Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u fethini resim-ışık-ses üçgeni arasında anlatmaktadır. Ayrıca müzenin girişinde panoramik resmin bulunduğu alana gider güzergâhta İstanbul'un tarihi, kuşatması, alınışı ve fetih sonrasında imar faaliyetleri ile şehrin fatihi II. Mehmed'in hayatı, kültür sanat anlayışı ve İstanbul'a katkıları minyatür, gravür, çizim ve fotoğraf eşliğinde, belgesel mantığıyla hazırlanan bir sergi ile anlatılmaktadır. Müzenin inşa edildiği yerin tarihî özelliğine rağmen mimarisi dönemin özelliğini yansıtmaktan uzaktır.

8- Atatürk Müzesi

ULAŞTIRMA, DENİZCİLİK VE HABERLEŞME BAKANLIĞI'NA AİT MÜZELER

İstanbul PTT Müzesi

Sirkeci Postanesi olarak bilinen ve 1909'da inşa edilen binanın bir bölümünde PTT Müzesi yer almaktadır. 2000 yılında açılan müze üç kat hâlinde hizmet vermektedir. Müzede 1840'tan başlayarak gelişen posta, telgraf ve telefonunun Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki tarih serüvenini ortaya koyan eserler yer almaktadır.

Müze, posta, telgraf, telefon ve pul olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Posta bölümünde posta

teşkilatının ilk kurulduğu günden itibaren posta hizmetlerinde kullanılan posta çantaları, posta arabaları, posta vagonları, posta kutuları gibi araç ve gereçler; Telgraf ve Telefon bölümünde çeşitli telgraf ve telefon cihazları, manuel ve otomatik telefon santralleri, PTT üretim merkezlerinde imal edilen telefonlar; Pul bölümünde ise Osmanlı döneminden müzenin açılış gününe kadar gelen çeşitli tarihlere ait posta pulları teşhir edilmektedir. Bunlarla beraber posta hizmetlerini yürüten personelin resmî ve iş kıyafet örnekleri sergilenmektedir. Üçüncü kattaki bir oda Millî Mücadele yıllarının kahramanlarından telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey'e ayrılmıştır. Bu şekilde İstanbul'un işgalini ve daha sonra gelişen olayları Mustafa Kemal Paşa'ya gizli bir şekilde ulaştırarak görev yapan bu şahsiyetin hatırasını canlı tutmak güzel düşünülmüş bir fikirdir.

Sirkeci Garı T.C.D.D. Müzesi

Sirkeci Garı içinde 2005 yılında açılan müzede 300 adetten fazla eser sergilenmektedir. Bunların arasında Orient Ekspres'in yemekli ve yataklı vagonlarında kullanılan servis takımları, uyarı levhaları, seyyar telgraf makinesi, vaziyet planları, tren plakaları, çeşitli büro malzemeleri, istasyon çanı, çini soba gibi eserler vardır. Müze, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e demir yollarının hikâyesini içermektedir.

ÜNİVERSİTELERE AİT MÜZELER

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Beşiktaş Dolmabahçe Sarayı Velihaht Dairesi'nde 1937'de açılışı yapılan müze, yapının 2007 yılında restorasyona alınması sebebiyle faaliyetlerine ara verirken bilahare eserler de başka bir mekâna taşınmıştır. Müze koleksiyonunda XIX. asır ile XX. asrın ilk yarısına ait eserlerin yoğunluğu dikkat çekmektedir. 10.000'in üzerinde resim, 600'den fazla heykel, 10 ikon, 100'den fazla seramik ve 80'e yakın hat eser koleksiyonuna sahiptir.⁵

Salih Molla Aşkî, Şefik, Vidinli Osman Nuri, Ahmet Şekur, Şeker Ahmed Ali Paşa, Hoca Ali Rıza Paşa, Osman Hamdi gibi Osmanlı dönemi ressamlarının, İbrahim Çallı, Nazmi Ziya Güran, Namık İsmail, Hikmet Onat, Feyhaman Duman gibi Cumhuriyet dönemi ressamlarının, Ali Hadi Baran, Nijat Sirel, Nermin Farukî, gibi heykeltıraşların, plastik sanatçıların ve önemli hattatların hepsinin ortak mekânı bu müze olmuştur.

⁵ <http://www.msgsu.edu.tr/msu/pages/130.aspx>, 25.11.2013.

9- İstanbul Şehir Müzesi

İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi

İlk olarak Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Anabilim Dalı'nda bulunan boş bir odada 20 Mayıs 1985 tarihinde "Tıp ve Eczacılık Müzesi" olarak açıldı. Müze koleksiyonlarının gittikçe çoğalması üzerine yeni bir yere ihtiyaç duyulmuş ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin eski dekanlık binası müze olarak kullanılmaya başlanmıştır (2007). Türk tıbbının gelişimini alet, fotoğraf, resim, belge vb. somut örneklerle genç kuşaklara aktarmak, tıp camiasının tarihiyle bağlarını pekiştirmek, Türk tıbbına hizmet verenleri anmak ve aynı zamanda tarihî malzemeyi resmî bir çatı altında korumak amaçlanmıştır. Müzede sergilenen tarihî eserlerin çoğu Geç Osmanlı dönemi ve Erken Cumhuriyet dönemine aittir. Üç kat olarak hizmet veren müze binasında; tıp tarihi ilgili el yazmaları, Osmanlıca matbu tıp kitapları, fermanlar, minyatürler, doktorlara verilen nişanlar, farklı boylardaki ilaç şişeleri, ilaç yapımında kullanılan bitkilere ait resimler, tıpla ilgili çeşitli cihaz, alet-araç, cerrahi müdahale araç ve gereçleri ile genelde doktorlara ait bazı portreler gibi eserler sergilenmektedir. Kendi alanında Türkiye'de ilk olan müze aynı zamanda en zengin koleksiyona sahiptir.

İstanbul Üniversitesi Jeoloji Müzesi

İstanbul Üniversitesi Avcılar Kampüsü'nde kendi fakültesinin içinde yer almaktadır. Daha önce Jeoloji Mühendisliği bilim dalının bulunduğu her mekânda, müze ismi altında olarak veya olmayarak var olan bu kuruluş, 2005 yılında müze vasıflarını sağlamaya başlamış ve 2012 yılında resmî olarak müze statüsünü kazanmıştır. Müze, tematik alanlı olup burada bitki, zengin mikro, omurgasız (invertebrata) ve omurgalı (vertebrata) fosil koleksiyonları ile mineral, kayaç (magmatik, metamorfik ve sedimentler), kömür örnekleri, jeolojik oluşumlar ve jeolojinin çeşitli bilim dallarına ait eğitim amaçlı posterler yer almaktadır. İstanbul'da bu alanda başka bir müze yoktur.

TÜZEL VE GERÇEK KİŞİLERE AİT MÜZELER

Türkiye'de tüzel ve gerçek kişilerin kurdukları müzeler 1980 yılı itibarıyla başlamıştır. İlk kurulan müzelerden anlaşılacağı üzere, bu müzeleri kuranlar Türkiye'nin varlıklı ailelerin arasından çıkmıştır. Bu da müzelerin zenginlikle olan bağlantısının bir yansıması olsa gerektir.

10- Panorama 1453 Tarih (Fetih) Müzesi'ndeki İstanbul'un Fethi Panoramasi'ndan kesit

Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi

İlk özel müzedir. 14 Ekim 1980 tarihinde Sarıyer-Büyükdere'de Azaryan Yalısı'nda Sadberk Koç'un anısına kurulan müze, onun kişisel koleksiyonunu sergilemek için açılmış ama daha sonra çeşitli bağış ve satın almalarla geliştirilmiştir.

Bugüne kadar çok önemli sergiler düzenleyen müze, bunları kitaplaştırarak bilim dünyasına katmıştır. XIX. asır ile XX. asır başları İstanbul yaşam kültürünü konu edinen Türk-İslam Eserleri seksiyonu dikkat çekici zenginliktedir. Çini koleksiyonu en geniş olan özel müzedir. Kütüphanesindeki Osmanlı salnameleri koleksiyonu müzenin özel müzeler arasında ilk sıraya almasını sağlamıştır. Gittikçe gelişen bir diğer koleksiyonu ise, arkeolojik eserler seksiyonudur. Neolitik Çağ'dan başlayarak Doğu Roma'nın son zamanına kadar uzanan arkeolojik eserler, Asur, Hitit, Urartu, Firig, Lidya, Roma ve Doğu Roma dönemleri ile Miken, Geometrik ve Orientalizan, Arkaik, Klasik, Helenistik çağlara ait pişmiş toprak, taş, maden ve camdan imal edilmiş çeşitli eserlerden meydana gelmektedir.

Denizcilik ve Su Ürünleri Müzesi

Beykoz'daki Barbaros Hayrettin Paşa Denizcilik Anadolu Meslek Lisesi bahçesi içerisinde 1983'te kurulan müze,

balık türleri, deniz canlıları, kabuklardan oluşan birbirinden ilginç 3.800 parça ürünün sergilendiği, Türkiye'nin ilk denizcilik müzesidir. Ağırlıklı olarak Akdeniz, Ege ve Marmara denizlerinde yetişen türler ile tatlı su balıklarının sergilendiği müzede nesli tükenmiş balıklardan, çevre kirliliği nedeniyle artık normal boyutlarında göremeyeceğimiz balıklara, denizyıldızları, mercanlar, denizyıldızları ve kabuklara kadar pek çok ürün sergilenmektedir.

Basın Müzesi

Çemberlitaş'ta 1988 yılında açılan müze, Türkiye'nin ilk basın müzesidir. Türkiye'deki basın teknolojisinin başlangıçtan günümüze kadarki süreci bu müzede sergilenmektedir. Ayrıca bazı önemli gazetecilerin başta gazetecilik alanında olmak üzere şahsi eşyaları müzede teşhir edilmektedir. Müzenin gazete ve dergi ağırlıklı kütüphanesi alanında önemli bir referans kaynağıdır.

Çağlar Boyu Aydınlatma ve Isıtma Araçları Müzesi

Beykoz ilçesinde bulunan müze, kendi konusunda dünyanın ve Türkiye'nin ilk ve tek özel müzesi olup 1991 yılında açılmıştır. Bünyesinde 2.000'i aşkın, geçmişe ilişkin nadide parçalar bulunmaktadır. Bu parçaların çoğu Anadolu'dan olmak üzere, muhtelif ülkelerden toplanmıştır.

Müzenin kurucusu Mehmet Yıldız konu ile ilgili birçok aydınlatma ve ısıtma aracını 65 yıllık çalışma ile bir araya getirmiştir. İnsanlığın başlangıcından elektriğin bulunuşuna kadarki keşiflerin düşündürücü bir şekilde ortaya konulduğu müzede, her yaştaki insanın, geçmiş ile geleceği arasında bağlantı kurması amaçlamıştır.

Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Müzesi

1950 yıllarında itibaren Yapı Kredi Bankası bünyesinde oluşturulan sikke, madalya, işleme, kumaş, yazma, tombak, tespih gibi koleksiyonların bir müze altında toplanması düşüncesinin neticesi olarak 1992 yılında Yapı Kredi Bankası Vedat Nedim Tör Müzesi kurulmuştur.

1977 yılına kadar Yapı Kredi Bankası'nın tüm kültür ve sanat etkinliklerini yönlendiren, Vedat Nedim Tör'ün adını taşıyan müzenin 55.000 parçadan oluşan sikke koleksiyonu, kendi alanında dünyanın üçüncü büyük koleksiyonudur. Kendi koleksiyonlarının yanı sıra özel koleksiyonerlerin eserlerinin de tematik bir bütünlük içinde dönüşümlü olarak sergilendiği müzede her yıl dört büyük sergi açılmakta ve bu sergilere bilimsel kataloglar eşlik etmekteydi. Yeni bir yere taşınma çalışmaları sebebiyle müze son iki yıldır faaliyetlerini askıya almıştır.

500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi

Türkiye Musevilerinin, kendilerine ait maddi veya manevi kültür mirasıyla ilgili bilgi ve dokümanlarını derlemek, korumak, sergilemek amacıyla kurduklarını ifade ettikleri müzede, bu toplumun Osmanlı Devleti içindeki yeri ve katkılarının neler olduğu işlenmiştir. Sultan II. Bayezid'in 1492'de İspanya'daki Musevileri, görmüş oldukları baskı ve zulümler yüzünden Osmanlı topraklarına getirmesinin 500. yılında Karaköy'de kurulan müze, aynı zamanda uluslararası ve dinler arası olumlu bir mesajı da vermektedir. İstanbul'da azınlık unsurların tek müzesi olma hüviyetine sahiptir.

Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi

1994 senesinde ziyarete açılan müze, Hasköy semtindedir. Üç ana bölümden oluşmaktadır. Başlangıçta Rahmi M. Koç'un kişisel koleksiyonundan oluşan müze daha sonra endüstri ve mühendislikle ilgili objeler ve belgelerle zenginleştirilmiştir. Müze, ülkenin ilk ve en geniş sanayi müzesi olma vasfını taşımaktadır. Anasınıfı öğrencileri ile ilköğretim öğrencilerine yönelik müze eğitim programını yürütmektedir.

Orhan Kemal Müzesi

Cihangir'de Orhan Kemal'in ailesi tarafından kurulan

müze, 2000 yılında ziyarete açılmıştır. Orhan Kemal'in özel yaşamı ile ilgili 70 fotoğraf, kitaplarının özgün ilk baskıları, özel mektupları, hakkında kaleme alınan makaleler ve yapılan akademik çalışmalar, yatağı, giysileri, kullandığı daktilo ve diğer özel eşyaları ile öldüğünde yüzünden alınan maske gibi nesnelere oluşan bir müzedir. Ülkemizde sanat ve edebiyat adamlarına ait çok az sayıda müze ve kültür merkezi vardır. Bunların sayısı son zamanlarda artış göstermekle beraber, hâlen yetersizdir. Ümit olur ki bu ve benzeri girişimler örnek teşkil etsin.

Sabancı Müzesi

Sabancı Üniversitesi bünyesinde yer alan müze, Haziran 2002 tarihinde Emirgân'da Atlı Köşk'te hizmet vermeye başlamıştır. Başlangıçta Sakıp Sabancı'nın özel koleksiyonu ile açılan müze, envanterini zenginleştirmektedir. Mobilya ve dekoratif eserler koleksiyonu giriş katındaki üç odada sergilenmekte olup, Sabancı ailesinin köşkte yaşadığı dönemde kullandıkları mobilya ve XVIII ve XIX. asır dekoratif sanat eserleriyle döşenmiş hâlde, olduğu gibi korunarak teşhir edilmektedir. Resim Koleksiyonu bölümü, erken dönem Türk resminin seçkin örnekleri ile Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında İstanbul'da bulunmuş yabancı sanatçıların eserlerinden meydana gelmektedir. Hemen birkaç isim vermek gerekirse; Osman Hamdi Bey, Şeker Ahmed Paşa, İbrahim Çallı ve Fikret Mualla gibi Türk ressamı ile Raphael, Konstantin Kapıdağlı ve Fausto Zonaro gibi yabancı sanatçıları söyleyebiliriz. Kitap Sanatları ve Hat koleksiyonundaki eserler, teknolojiye yeni yaklaşımlardan yararlanarak sergilenmektedir.

Ayrıca uluslararası işbirliği ile birçok geçici sergi açan müze, bir hayli eseri İstanbullularla buluşturmaktadır.

Osmanlı Bankası Müzesi

Osmanlı Bankası'nın Bankalar Caddesi'ndeki eski genel müdürlük binasında kurulan Osmanlı Bankası Müzesi, Garanti Bankası'nın çatısı altında faaliyet gösteren Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nin bünyesinde yer almaktadır. Bankanın zengin arşivinden yararlanılarak, binada bulunan kasa dairelerinin içinde ve etrafında düzenlenen müze, Osmanlı İmparatorluğu'nun merkez bankası, emisyon bankası ve hazine departmanı olarak görev yapan Osmanlı Bankası'nın tarihine ışık tutmaktadır.

2002 yılında faaliyete geçen müze, Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerinin az

11- İstanbul PTT Müzesi

bilinen dünyasının kapılarını aralamaktadır. Müzede yer alan belge ve objeler, dönemin siyasi, ekonomik, toplumsal durumu, gündelik yaşamı ve kültürüyle ilgili ipuçları vermektedir. Kronolojik olduğu kadar tematik bir mantıkla da hazırlanan müze, yalnız banka hakkında değil, Osmanlı İmparatorluğu'nun Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadarki durumu hakkında da bilgiler içermektedir.

İstanbul Modern Sanat Müzesi

Karaköy Meclis-i Mebusan Caddesi üzerindedir. 2004 yılında kurulan müze, Eczacıbaşı Vakfı'na aittir. Müzedeki eserlerin çoğu Eczacıbaşı ailesinin koleksiyonundan gelmez.

XIX ve XX. asır sanatçıları olan Osman Hamdi, Fausto Zonaro, Hoca Ali Rıza, Nazmi Ziya Güran, Hikmet Onat, İbrahim Çallı ve Fikret Mualla gibi sanatçıların eserleri müzede sergilenmektedir.

Müzenin sergi salonları iki ana bölümden oluşmaktadır. Üst kat büyük salonda Türkiye'den modern ve çağdaş resim sanatının izlerini görmekteyiz. Kronolojik bir anlatım tercih edilmiştir. Küçük salonda ise, yerli ve yabancı sanatçılara yer verilmiştir. Müze, XX. asrın başlangıcından günümüze resimden heykele, enstalasyondan videoya uzanan bir çeşitliliğe ve modern bir sergileme anlayışına sahiptir. Alt katta ise Süreli Sergiler Salonu, Fotoğraf Galerisi ve Kısa Süreli Sergi alanlarında aynı zamanda iki ya da üç süreli sergi izleyici ile buluşmaktadır.

İstanbul Oyuncak Müzesi

Sunay Akın tarafından kurulan müze, 23 Nisan 2005'te açılmıştır. Dünyanın çeşitli ülkelerinden satın alınan/

temin edilen oyuncakların sayısı 4.000'den fazladır. Müze, düşlerin ve bilimin tarihini oyuncaklarla anlatma fikri üzerine kurulmuştur. Burada, etkinlikler, seminerler, organizasyonlar ve sergilerle aktif bir müzecilik gerçekleştirilmektedir. Örnekleri arasında dünyada ilk sıralarda yer alan müze, ülkemizde türünün ilk ve tek örneğidir.

Pera Müzesi

Suna ve İnan Kırış Vakfı tarafından 2005'te Beyoğlu'nda kurulmuştur. Dünyanın önde gelen müze, koleksiyon ve vakıflarıyla ortak sanat projeleri üreten müze, düzenlediği sergiler ile dünyanın usta sanatçılarının eserlerini İstanbullularla buluşturmuştur. Sergilerini kataloglarla destekleyerek kalıcı hâle getirmiştir. Müzede, uygulamalı eğitim çalışmalarına önem verilmektedir.

Kâzım Karabekir Paşa Müzesi

Kurtuluş Savaşı'nın önde gelen komutanlarından Kâzım Karabekir'in (ö. 1946) kendisine ait olan köşkün içinde 2005 yılında Erenköy'de açılan müze, paşanın ve ailesinin kişisel eşyalarının ve dokümanlarının sergilendiği yaşayan bir ev-müze örneğidir. Kâzım Karabekir ve ailesinin köşkte yaşadığı dönem dikkate alınarak orijinal eserlerden oluşan müze, Kâzım Karabekir'in kızları tarafından kurulmuştur.

Rezzan Has Haliç Kültürleri Müzesi

Fatih Cibali'de Kadir Has Üniversitesi kampüsü içinde yer alan müze 2007 yılında faaliyete geçmiştir. XVI. asra ait bir Osmanlı hamamı ile XI. asra ait Doğu Roma sarnıcının içinde bulunan müze, özgün sergiler ve kültürel etkinlikler üzerinde yoğunlaşmıştır. İki bölümden oluşan müze Neolitik dönemden Selçuklu dönemine kadar uzanan süreci kapsayan bir eser koleksiyonuna sahiptir. Cibali Tütün Fabrikası'na ait belge ve objeler de müzenin bünyesinde.

Türkiye İş Bankası Müzesi

Türkiye İş Bankası Müzesi, bankanın 1924 yılındaki kuruluşundan bugüne, iktisadi, sosyal, kurumsal gelişimine ait verilerin bir araya getirildiği, korunduğu ve toplumsal paylaşıma açıldığı bir kurum tarihi müzesidir. 2007 senesinde Sirkeci'de hizmete girmiştir.

Koleksiyonu, ağırlıklı olarak bankanın kuruluşundan müzenin açılış tarihine kadar kullanılan, bu anlamda Cumhuriyet dönemi bankacılığının dönüşüm evrelerini yansıtan ve bankadaki gündelik yaşamın vazgeçilmez parçası olan üç boyutlu nesnelere meydana gelmektedir.

12- İstanbul Basın Müzesi

Müze ayrıca, Türkiye İş Bankası'na ait resim koleksiyonundan birkaç örneği kurgusu çerçevesinde sergilenmektedir. Kurum tarihi müzeciliği açısından başarılı bir örnek müzedir.

Beşiktaş Jimnastik Kulübü Müzesi

2007 yılında Türkiye'nin ilk spor müzesi olarak faaliyete geçen müze, yine Türkiye'nin ilk kurulan futbol takımının bir unsurudur. Tarihî Dolmabahçe Stadı'nın içinde yer alan müze, bu stadın yenilenmesi amacıyla yıkılması sebebiyle (2013) bir süre hizmet veremeyecektir.

Müze Türkiye'nin ilk futbol kulübü olan Beşiktaş Spor Kulübü'nün kuruluş tescil belgesi, kupalar, şiltler gibi ödüller, dünden bugüne BJK Kulüp rozetleri, tarihî fotoğraflar, efsane sporculara ait orijinal krampon ve formalar gibi Türk spor tarihi geçmişine ışık tutan 420 adet tarihî belge ve obje sergilenmekteydi.

Doğa ve Bilim Müzesi

2011 senesinin son günlerinde açılışı yapılan müze, kurucusu Ahmet Hamza'nın birikiminin eseri olarak ortaya çıkmıştır. Pendik Güzelyalı'dadır. Tahnit edilen 600'ü aşkın hayvan ve 250'den fazla türün koleksiyonundan oluşan müze, ülkede türünün tek örneğidir.⁶

Sait Faik Abasıyanık Müzesi

Yazar Sait Faik Abasıyanık'ın ikamet ettiği Burgaz Ada'daki ev 22 Ağustos 1959 tarihinde müze-ev olarak açılmıştır.

⁶ Sultan II. Abdülhamid tarafından Yıldız Sarayı'nda buna benzer bir müze kurulmuş ancak kendisinin tahttan indirilmesinden sonra maalesef bu eserler emanet edilen yerden yok olmuşlardır.

2009-2013 yılları arasında yeniden restorasyona tâbi tutulan ev, 11 Mayıs 2013 tarihinde müze olarak hizmet vermeye başlamıştır. Abasıyanık'ın mektupları, kartpostalları, fotoğrafları, eserlerine konu olan ve hatırasını taşıyan çok sayıda eşya ve belge müzede sergilenmektedir.

KAYNAKLAR*

- Akgündüz, Ahmet, Said Öztürk, Yaşar Baş, *Üç Devirde Bir Mabel Ayasofya*, İstanbul 2005.
- Aydın, Hilmi, *Sultanların Silahları*, İstanbul 2007.
- Bayraktaroğlu, Suzan, Serpil Özçelik, *Halı Müzesi ve Kilim ve Düz Dokuma Yayımları Müzesi Kataloğu*, Ankara 2007.
- Bilgin, A. Gani, *İstanbul Müzeleri*, İstanbul 2010.
- Bilgin, Hülya, *Sadberk Hanım Müzesi ve Ömer M. Koç Koleksiyonlarından İznik Çini ve Seramikleri*, İstanbul 2009.
- Cengiz, Hayrullah, "İstanbul Müzeler Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2010, c. 8, sy. 16, s. 277-332.
- Derman, M. Uğur, *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Resim Koleksiyonlarından Seçmeler*, İstanbul 2002.
- Dursun, A. Haluk, *Ayasofya Müzesi Kültür Envanteri*, İstanbul 2011.
- Esemenli, Deniz, *Osmanlı Sarayı ve Dolmabahçe*, İstanbul 2002.
- Ezgü, Fuat, *Yıldız Sarayı Tarihçesi*, İstanbul 1962.
- Gerçek, Ferruh, *Türk Müzeciliği*, Ankara 1999.
- Gülersoy, Çelik, *Dolmabahçe Sarayı*, İstanbul 1984.
- Güleryüz, Naim, *500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi*, İstanbul 2004.
- Kerametli, Can, *Galata Mevlevihanesi: Divan Edebiyatı Müzesi*, İstanbul 1977.
- Kılıçkaya, Ali, *İstanbul Müzeleri ve Yakın Çevre Müzeleri*, İstanbul 2010.
- Necipoglu, Gülru, *15 ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı Mimari, Tören ve İktidar*, çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2007.
- Pala, İskender, *Boğaziçindeki Mücevher Dolmabahçe Sarayı*, İstanbul, ts.
- Shaw, Wendy M.K, *Osmanlı Müzeciliği - Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi*, çev. Esin Soğancılar, İstanbul 2004.
- Sözen, Metin, *Bir İmparatorluğun Doğuşu Topkapı Sarayı*, İstanbul 1988.

* Dipnotlarda yer almayan kaynaklar.